STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

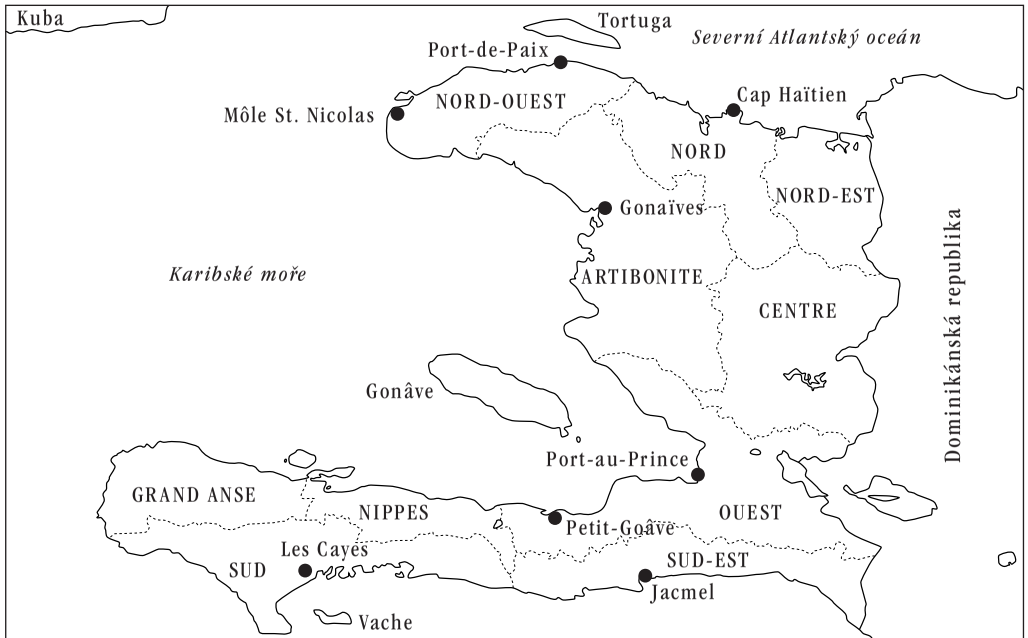
HAITI

Markéta Křížová

LIBRI

LIBRI

Kuba
Tortuga
Severní Atlantský oceán
Port-de-Paix
NORD-OUEST
Cap Haïtien
Môle St. Nicolas
NORD
NORD-EST
Gonaïves
Karibské moře
ARTIBONITE
CENTRE
Dominikánská republika
Gonâve
Port-au-Prince
GRAND ANSE
NIPPES
OUEST
Petit-Goâve
Les Cayes
SUD
SUD-EST
Jacmel
Vache

Stručná historie států

Haiti

Markéta Křížová

Nakladatelství Libri, Praha 2009

Rukopis vznikl v rámci výzkumného záměru MSM 0021620824.

Na obálce: znak Haiti
Státnímu znaku Republiky Haiti dominuje palma, pod níž jsou na zeleném trávníku rozmístěny válečné trofeje: vlajky, pušky, děla a střelivo, kotvy a buben s trubkami. Tyto předměty mají připomenout, že si obyvatelé Haiti vybojovali svobodu se zbraní v ruce. Frygická čapka na vrcholu palmy zase odkazuje na ideály francouzské revoluce. Nápis na stuze ve spodní části připomíná: „V jednotě je síla."

© doc. Markéta Křížová, PhD., 2009
© Libri, 2009

ISBN 978-80-7277-424-1

Obsah

Indiánské kultury před příchodem Evropanů 7
Lovci a sběrači 7
Taínové a Karibové 8
Španělská kolonizace 12
Setkání dvou světů 12
Konec Indiánů na Española 14
„Medová tráva“ 16
Francouzští piráti 20
Bratři z pobřeží 20
Cukrová revoluce 23
Cukřenka Evropy 26
Nejbohatší kolonie 26
Život na plantážích 29
Dřímající Vesuv 35
Nejúspěšnější otrocké povstání v historii 39
Volnost, rovnost, bratrství 39
Jsem Toussaint Louverture 42
Černá republika 47
Cena za svobodu 50
Chaos a bída 50
Mezinárodní izolace 56
Rozdělená společnost 58
Americká okupace 62
Bolavé místo Karibiku 62
V zájmu amerických občanů 63
Négritude, noirisme a haitská renesance 67
Diktatura Duvalierů 70
Dozvuky americké okupace 70
Papa Doc 72
Baby Doc 79
Naděje a zklamání 84
Dechoukaj 84
Staré i nové problémy 88
Česko-haitské vztahy 95
Základní informace pro české turisty 98

Jazyková první pomoc 100
Představitelé státu 101
Bibliografická poznámka 103
Encyklopedické heslo 105
Kontakty na zastupitelské úřady ČR 110
Důležité instituce: 110
Seznam zkratek 111

Indiánské kultury před příchodem Evropanů

Lovci a sběrači

Tradiční interpretace nejstarších dějin karibské oblasti předpokládaly, že se zde první indiánští obyvatelé objevili jen krátce před počátkem křesťanského letopočtu. Nicméně nové archeologické metody umožnily posunout dobu příchodu prvních lidí na karibské ostrovy až do 7.–9. tisíciletí před n. l. Předpokládá se, že prvními obyvateli souostroví Velkých Antil (tedy ostrovů Puerto Rico, Española-Haiti, Kuba a Jamaika) byli lovci, kteří sem dospěli ze Severní Ameriky. Badatelé věří, že během poslední doby ledové klesla hladina moře v Karibiku asi 100 m pod současný stav. Ostrovy tak byly mnohem větší a od pevniny je oddělovaly jen úzké průlivy, snadno překonatelné na člunech nebo primitivních vorech.

Nejstarší obyvatelé Haiti patrně lovili tropické tuleně, suchozemské hlodavce a ptáky. Zanechali po sobě ovšem jen málo stop, stejně jako nositelé dalších, méně početných migračních vln ze střední Ameriky. Jen na několika místech podél toků řek a v ústích se nalezly kamenné nástroje, zejména hroty šípů a oštěpů; je jisté, že tito lovci již znali oheň. S postupem doby začali svůj jídelníček doplňovat sběrem mořských mlžů, jejichž lastur využívali k výrobě nástrojů. Třebaže většina nálezů z první fáze zalidnění Karibiku pochází z jeskyní, soudí archeologové, že její protagonisté žili hlavně pod širým nebem a jako ochranu před nepříznivým počasím si budovali jednoduché chatrče z proutí.

Se zbytky této populace se údajně setkal Kolumbus během své první plavby na Haiti a Kubě. Podal alespoň zprávu o komunitách lovců a sběračů a označil je jmény Ciguayo nebo Ciboney. „Jsou to divoši: nemají domy ani osady, ani pole; jedí jen želvy, ryby a to, co uloví v horách," psal počátkem 16. století budoucí guvernér Kuby Diego Velázquez. Proto archeologové někdy všechny rané indiánské kultury v Karibiku, které ještě neznaly keramiku, nazývají *ciboney*. Toto slovo z jazyka

Taínů – pozdější dominantní populace na Velkých Antilách – mělo znamenat „kamenný člověk". Není ale jisté, v jakém významu ho sami Taínové v Kolumbově době používali.

V každém případě ve 3. tisíciletí před n. l. dospěla do Karibiku další skupina přistěhovalců, tentokrát z dnešního východního pobřeží Brazílie. Byli to příslušníci velké jazykové skupiny arawac, jejichž příbuzní dodnes žijí ve velkém počtu na území Jižní Ameriky. V době příchodu Evropanů obývali čtyři ostrovy Velkých Antil a také Bahamy. Historikové a archeologové v návaznosti na první španělské kronikáře označují arawacky mluvící Indiány z Velkých Antil jako Taíny. Je to ovšem v podstatě chybný název, neboť arawacký výraz *taíno* znamená „náčelník".

Taínové a Karibové

Přírodní podmínky umožnily v karibské oblasti rozvoj tropického zemědělství, jehož původ ovšem musíme opět hledat v Jižní Americe. Asi od 2. tisíciletí před n. l. se rozvíjelo pěstování manioku, hlízovité rostliny, která spolu se sladkými brambory, *batáty*, představovala nejdůležitější plodinu této oblasti. Maniok není příliš náročnou plodinou z hlediska zemědělské práce, zato jeho úprava před konzumací je dosti zdlouhavá. Většina druhů manioku totiž obsahuje jedovatou šťávu, proto se hlízy musí nejprve rozdrtit na dřevěných struhadlech. Rozdrcená masa se pak zbavuje šťávy v pletených trubkovitých „lisech" a suší na mělkých ošatkách. Takto získaná mouka je velmi trvanlivá. Podle potřeby ji stačí smísit s vodou a na rozpálených kamenech upéct placky. Mimo to se z Mexika rozšířila na karibské ostrovy znalost pěstování kukuřice a také tabáku, který Taínové používali k rituálním účelům (během obřadů kouřili nebo vdechovali tabákový prach).

S rozvojem zemědělství souviselo i budování zavlažovacích systémů a terasovitých polí na ostrovech, které si vynucovalo koordinovanou spolupráci velkého počtu lidí, a tedy již předpokládalo existenci rozvrstvené společenské organizace. Taínové také už ve 2. tisíciletí před n. l. znali keramiku. Archeologové u nejstarších typů nádob rozpoznávají návaznost na keramiku rozšířenou v deltě Orinoka. Později se však

v Karibiku rozvíjelo i mnoho samostatných místních tradic. Obyvatelé Velkých Antil chovali psa a zdá se, že postupem času stále více stoupal význam ryb v jejich jídelníčku úměrně s narůstající zručností při výrobě a ovládání člunů. Kánoe (toto arawacké slovo se rozšířilo do celého světa) vypalované z mohutných kmenů poháněla pádla několika desítek mužů. Zato lov patrně v pozdější době upadal i vzhledem k relativnímu přelidnění ostrovů a vybití zvěře. První evropští kronikáři neopomněli zdůraznit, že Taínové z nouze jedli i hady, drobné hlodavce nebo hmyz.

Ze zpráv Kolumba, Vespucciho a dalších objevitelů vystupuje obraz idealizované společnosti „zlatého věku" bez vládců a pojmu soukromého vlastnictví a zároveň kultury materiálně nesmírně chudě vybavené, žijící z darů přírody nebo, méně vznešeně řečeno, z ruky do úst. „Všichni chodí nazí, jak je matka porodila... Nenosí zbraně a ani jich neznají... Neznají rozdíl mezi mým a tvým." Pravda, v porovnání s ostatními skupinami karibské oblasti – brzy zmíníme Kariby, tedy Indiány, kteří jí dali jméno – se Taínové mohli zdát „mírumilovní". V jejich náboženství přinejmenším nehrály ústřední roli lidské oběti a kanibalismus; a krádež Taínové trestali velmi tvrdě. Je ale zároveň jisté, že obyvatelé Velkých Antil byli schopni vyprodukovat poměrně značné potravinové přebytky, umožňující výživu relativně husté, usedlé a hlavně stratifikované populace. Ta se podřizovala dědičným vládcům, nazývaným *taíno* nebo *cacique*. Z koloniální doby jsou zdokumentovány případy, kdy se kaziky (*cacique*) stávaly ženy, to ale nebylo příliš obvyklé.

Kazikové soustřeďovali v rukou funkce válečného náčelníka, duchovního vůdce i soudce. Jejich hlavním úkolem v každodenním životě bylo organizovat práci soukmenovců, především obdělávání půdy, a dohlížet na rozdělování výtěžků. Mimo tuto účast na společné práci odevzdávali plebejci vládcům tribut ve formě části vyprodukovaných potravin. Kazikové se těšili velké autoritě, často se jim připisovaly božské atributy. Zatímco prostí Taínové žili v jednoduchých chýších kruhovitého půdorysu z trávy a rákosu, obývali kazikové rozlehlé pravoúhlé domy, v nichž bylo dost prostoru pro samostatné ohniště každé z mnoha manželek. K dispozici měli

i početné služebnictvo, jejich kánoe měly bohaté zdobení stejně jako ostatní předměty denní potřeby a zbraně. Pěstovala se pro ně zvláštní, jemnější odrůda manioku, nosili zlaté ozdoby a po smrti je do hrobu doprovázely obětované konkubíny a služebnictvo. Nicméně kazikem se stával jen ten, kdo byl schopen se prosadit svou silou a štědrostí a zároveň navázat kontakt s nadpřirozenými silami. Společenské vrstvy taínské společnosti byly také relativně prostupné, existovala možnost osobního vzestupu schopných jedinců z nižších vrstev.

Taínové v době příchodu Evropanů vyráběli jemnou, barevně malovanou keramiku, bavlněné látky a spací sítě (*hamaca*) a za studena zpracovávali zlato a měď. Jejich nástroje ale byly většinou z kamene. K dalším charakteristickým výrobkům patřily dřevěné trůny (*duho*) pro příslušníky elit, bohatě vyřezávaná sedátka ve tvaru spacích síti. A také nevelké sošky ze dřeva a kamene, většinou antropomorfní nebo zoomorfní. Španělé je nazývali „idoly" a patrně se nezmýlili; zřejmě se jednalo o vyobrazení taínských božstev zvaných *zemis*. Vůbec muselo být taínské řezbářství pozoruhodné, pokud lze soudit podle několika málo dochovaných exemplářů. Každá domácnost a každá vesnice byly v podstatě soběstačné v zajišťování předmětů základní potřeby. Objem směny uvnitř taínských společností byl minimální, určitá forma obchodu, kterou se získávaly jinak nedostupné suroviny nebo luxusní zboží, probíhala jen mezi pobřežím a vnitrozemím, případně mezi karibskými ostrovy a středoamerickou pevninou.

Taínské náboženství se označuje jako animistické a totemické. Jinými slovy jeho podstatou byla víra v oduševnělost přírody a v to, že se každé lidské společenství nachází pod ochranou specifického strážce, ať již přírodního fenoménu nebo mytického předka, zvířete či rostliny. Každý dospělý muž měl své osobní strážce-duchy; strážce náčelníka se stával ochráncem celé osady. Všechny stránky každodenního života byly ovlivňovány různými duchy – proto v případě Taínů nelze oddělovat profánní a posvátné aktivity. Zároveň Taínové věřili, že duše přežívá smrt těla a že je možné navázat kontakt s mrtvými příbuznými. Dodnes nebyl zcela objasněn význam maleb v jeskyních v různých částech ostrova, předpokládá se nicméně jejich souvislost s rituály.